

**Gezonde
werkplekken
GEVAARLIJKE
STOFFEN, ZO PAK
JE DAT AAN!**

Europees Agentschap voor
veiligheid en gezondheid
op het werk

Een gezonde werkplek

Wetgevingskader over gevaarlijke stoffen op de werkplek

Belangrijkste punten

- In de Europese Unie bestaat een uitgebreid wetgevingskader om werknemers te beschermen tegen de risico's van gevaarlijke stoffen op de werkplek.
- De meest relevante wettelijke regelingen op EU-niveau zijn de VGW-kaderrichtlijn, de richtlijn chemische agentia en de richtlijn carcinogene en mutagene agentia. Het doel van deze richtlijnen en de omzetting ervan in nationale wetgeving is blootstelling van werknemers aan gevaarlijke stoffen op de werkplek te beperken.
- De beperking van risico's van gevaarlijke stoffen op de werkplek wordt ook bevorderd door wetgeving op andere beleidsterreinen, zoals EU-wetgeving over chemische stoffen en mengsels, en specifieke wetgeving op EU- en internationaal niveau over afval, opslag en vervoer.
- De belangrijkste uitdaging is het praktisch ten uitvoer leggen van de wetgeving, mede onder toepassing van het beginsel van voorrang voor de meest doeltreffende preventieve maatregelen.

Gezonde werkplekken Gevaarlijke stoffen, zo pak je dat aan!

Het Europees Agentschap voor de veiligheid en de gezondheid op het werk (EU-OSHA) voert van 2018 tot 2019 door heel Europa campagne om de preventie van de risico's van gevaarlijke stoffen op de werkplek te bevorderen. Het doel is de aanwezigheid van en de blootstelling aan gevaarlijke stoffen op de werkplek te verminderen door mensen bewuster te maken van de risico's en van doeltreffende manieren om deze te vermijden.

Het probleem

Gevaarlijke stoffen vormen nog altijd een belangrijk probleem voor de veiligheid en gezondheid op het werk. De effecten van blootstelling aan gevaarlijke stoffen variëren van tijdelijke en milde gezondheidsschade, zoals huidirritatie, tot ernstige acute en chronische ziekten, zoals obstructieve longaandoeningen, en potentieel dodelijke ziekten, zoals asbestose en kanker.

Sommige gevaarlijke stoffen zijn tevens ontvlambaar of ontplofbaar, waardoor ze extra veiligheidsrisico's opleveren. Bovendien hebben sommige stoffen, zoals gassen die uit afvalwater voortkomen of uit koelsystemen lekken, acute toxische en dodelijke effecten.

Het pakket wettelijke regelingen

Bij het beheren van de risico's van gevaarlijke stoffen speelt risicobeoordeling een centrale rol. Er is uitgebreide EU-wetgeving om de risico's voor veiligheid en gezondheid op het werk te beheren en te beperken. Wat gevaarlijke stoffen betreft, zijn de meest specifieke en overkoepelende richtlijnen de richtlijn chemische agentia (CAD) en de richtlijn carcinogene en mutagene agentia (CMD). De basisvereisten voor veiligheid en gezondheid op het werk (VGW) voor een onderneming worden beschreven in de VGW-kaderrichtlijn.

Er zijn specifieke VGW-richtlijnen waarin bijvoorbeeld blootstelling aan asbest op de werkplek wordt gereguleerd of blootstellingsgrenzen voor specifieke stoffen zijn bepaald. Andere richtlijnen hebben tot doel specifieke groepen, bijv. werknemers die borstvoeding geven of zwanger zijn, tegen bepaalde stoffen te beschermen.

Nadere bijzonderheden over de EU-wetgeving zijn te vinden op de website van EU-OSHA (<https://osha.europa.eu/en/safety-and-health-legislation/european-directives>) of de website van EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>).

De voornaamste VGW-richtlijnen van de EU inzake gevaarlijke stoffen

Richtlijn 98/24/EG (de richtlijn chemische agentia, CAD) van 7 april 1998 betreffende de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van werknemers tegen risico's van chemische agentia op het werk

Richtlijn 2004/37/EG (de richtlijn carcinogene en mutagene agentia, CMD) van 29 april 2004 betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk

Richtlijn 89/391/EEG (de VGW-kaderrichtlijn) van 12 juni 1989 betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk — de „kaderrichtlijn“

Andere VGW-wetgeving van de EU over gevaarlijke stoffen

Richtlijn 92/85/EEG (de richtlijn werknemers tijdens de zwangerschap en lactatie) van 19 oktober 1992 inzake de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van werknemers tijdens de zwangerschap, na de bevalling en tijdens de lactatie

Richtlijn 2009/148/EG (betreffende blootstelling aan asbest op het werk) van 30 november 2009 betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan asbest op het werk

Daarnaast bestaan er verschillende richtlijnen over bindende en indicatieve grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling <https://osha.europa.eu/en/legislation/directives/exposure-to-chemical-agents-and-chemical-safety>

Ook is er EU-wetgeving over chemische stoffen en bijbehorende informatievereisten die bijdragen aan de veiligheid en gezondheid op het werk, waaronder de CLP-verordening (betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels). Daarnaast is onder de wetgeving betreffende REACH (registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen) uitgebreide informatie over chemische stoffen op de Europese markt beschikbaar. Bovendien kunnen volgens deze wetgeving stoffen en mengsels uitsluitend voor vastgestelde doelen worden gebruikt en geldt voor veel stoffen een gebruiksbeperking of een volledig verbod.

Basisinformatie en de voornaamste veiligheids- en gezondheidsvereisten met betrekking tot het gebruik van chemische stoffen moeten aan ondernemingen worden gecommuniceerd via veiligheidsinformatiebladen. Die behoren tot de belangrijkste informatiebronnen over stoffen en mengsels. Ze verschaffen werkgevers de informatie die ze nodig hebben om risicobeoordelingen uit te voeren, werknemers te informeren en te instrueren, en passende maatregelen voor het beperken van risico's te nemen.

Verordeningen inzake het gebruik van chemische stoffen

Verordening (EG) nr. 1907/2006 (de REACH-verordening) van 18 december 2006 inzake de **registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH)**. De verordening inzake **veiligheidsinformatiebladen** is **onderdeel van de REACH-verordening**; zie titel IV, artikelen 31-36.

Verordening (EG) nr. 1272/2008 (de CLP-verordening) van 16 december 2008 betreffende de **indeling, etikettering en verpakking** van stoffen en mengsels. Richtsnoeren en uitgebreide informatie zijn beschikbaar bij ECHA (Europees Agentschap voor chemische stoffen): <https://echa.europa.eu/information-on-chemicals/cl-inventory-database>

Er is andere relevante wetgeving die betrekking heeft op gevaarlijke stoffen, bijvoorbeeld richtlijnen betreffende afval, afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, opslag en vervoer van gevaarlijke goederen en het voorkomen van zware ongevallen, en er is ook een groot aantal wetgevende teksten die het milieu of specifieke producten betreffen, zoals de richtlijn inzake batterijen (2006/66/EG).

Wat voor acties zijn nodig op grond van de VGW-wetgeving?

Basisinformatie

In de **kaderrichtlijn** zijn de organisatorische basisvereisten voor VGW in ondernemingen vastgelegd. Die vereisten zijn: het afvaardigen van verantwoordelijke personen door het management/de eigenaar; het aanwijzen van afgevaardigden of werknemersvertegenwoordigers met betrekking tot veiligheid en gezondheid, die ook onderwijs en opleiding op VGW-gebied moeten ontvangen; het inrichten van de wettelijk voorgeschreven participatie- en raadplegingsprocessen betreffende VGW, met inbegrip van commissies waar nodig; het instrueren en opleiden van werknemers, en het uitvoeren van verplichte risicobeoordelingen. Zeer basale technische VGW-vereisten zijn vastgelegd in een richtlijn met minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid op het werk, bijvoorbeeld met betrekking tot veiligheid van gebouwen, brandveiligheid, werkruimten, temperatuur en ventilatie (Richtlijn 1989/654/EEG van 30 november 1989 betreffende minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor arbeidsplaatsen).

Bij de beperking en preventie van risico's neemt risicobeoordeling een centrale plaats in. Iedere onderneming in Europa moet risicobeoordelingen uitvoeren in overeenstemming met de kaderrichtlijn.

Risicobeoordeling is de eerste en belangrijkste stap op weg naar risicopreventie

Zoals de wetgeving op EU- en lidstaatsniveau duidelijk maakt, is een beoordeling van de risico's op de werkplek een absoluut essentiële basisvoorwaarde voor succesvolle preventie. Met name voor kleine en middelgrote ondernemingen (mkb/kmo's) is het nuttig het proces van risicobeoordeling in stappen op te delen en het zo beter beheersbaar te maken. Bij een risicobeoordeling van gevaarlijke stoffen moeten de volgende zeven stappen aan bod komen:

1. Er moet een inventarisatie worden gemaakt van gevaarlijke stoffen die zich op werkplekken bevinden en van gevaarlijke stoffen die worden gegenereerd door werkprocessen, d.w.z. producten van verbrandingsprocessen, dieseluitlaatgassen in magazijnen, stof afkomstig van boren of malen (van rotsen, stenen, hout, metaal enz.), gassen afkomstig van lassen of solderen, afbraakproducten uit recycling en afvalverwerking enz.
2. Er moet informatie worden verzameld over de specifieke risico's, bijv. over chemische producten op basis van veiligheidsinformatiebladen en over door processen gegenereerde stoffen (https://oshwiki.eu/wiki/Process-generated_contaminants).
3. De mate van blootstelling aan de in kaart gebrachte gevaarlijke stoffen moet worden beoordeeld op basis van het type, de intensiteit, de lengte, de frequentie en het aantal gevallen van blootstelling van werknemers.
4. Er moet een plan van aanpak worden opgesteld met de te nemen stappen, in volgorde van voorrang, om de risico's voor werknemers te verminderen. In het plan moet worden vastgelegd door wie, hoe en wanneer elke stap wordt genomen. Om te beginnen moet de mogelijkheid van eliminatie of vervanging worden overwogen.
5. Bij een risicobeoordeling moet ook rekening worden gehouden met werknemers die mogelijk een bijzonder risico lopen. De maatregelen die nodig zijn om hen te beschermen en eventuele hiervoor benodigde extra opleiding en informatie, moeten worden gespecificeerd. Daarnaast kan blootstelling ook plaatsvinden bij het uitvoeren van onderhouds- of herstelwerkzaamheden of per ongeluk, bijvoorbeeld door intermediaire producten afkomstig van een chemisch productieproces dat gewoonlijk gesloten is.
6. De risicobeoordeling moet regelmatig worden herzien en bijgewerkt.
7. De impact en verbetering van de preventieve maatregelen moeten worden beoordeeld, en indien nodig moeten de maatregelen worden herzien.

Gratis interactieve e-tools voor een eenvoudigere risicobeoordeling:

E-tool „Gezonde werkplekken — Gevaarlijke stoffen, zo pak je dat aan!“: de interactieve, gebruiksvriendelijke tool van EU-OSHA voor het beheren van gevaarlijke stoffen op de werkplek <https://eguides.osha.europa.eu/dangerous-substances>

OiRA: tool van EU-OSHA voor online risicobeoordeling voor verschillende sectoren en beroepen; toepasbaar op veel gebieden, onder meer voor risico's van gevaarlijke stoffen (in meerdere talen) <https://oiraproject.eu/oira-tools>

COSHH Essentials: van de Britse Health and Safety Executive (HSE) (in het Engels) <http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials/coshh-tool.htm>

EMKG: van het Duitse nationale instituut voor veiligheid en gezondheid (BauA) (in het Engels en Duits) http://www.baua.de/en/Topics-from-A-to-Z/Hazardous-Substances/EMKG/EMKG_content.html

KemiGuiden: van de Zweedse organisatie Prevent (in het Zweeds) www.kemiguiden.se; <http://www.kemiguiden.dk>

Seirich: van het Franse nationale instituut voor veiligheid en gezondheid (INRS) (in het Frans) <http://www.inrs.fr/publications/outils/seirich.html>

Stoffenmanager: van een Nederlands consortium; de basisversie is gratis beschikbaar (in zes talen) <https://stoffenmanager.nl>

Maatregelen die moeten worden genomen na identificatie van de gevaren en beoordeling van de risico's

In de Europese VGW-wetgeving is een „hiërarchie” van maatregelen ter voorkoming of vermindering van de blootstelling van werknemers aan gevaarlijke stoffen voorgeschreven (artikel 6 van de richtlijn chemische agentia). Deze „orde van voorrang”, zoals deze in de richtlijn wordt genoemd, is ook bekend als het STOP-principe:

S = Substitutie (vervanging, tot en met volledige eliminatie van een gevaarlijke stof)

T = Technologische maatregelen

O = Organisatorische maatregelen

P = Persoonlijke beschermingsmiddelen

Het directoraat-generaal Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Inclusie heeft een verwante richtlijn gepubliceerd met de titel „Minimising chemical risk to workers' health and safety through substitution” (chemische risico's voor de gezondheid en veiligheid van werknemers minimaliseren door middel van vervanging)¹.

Als elimineren of vervangen van een stof of proces niet mogelijk is, kan blootstelling mogelijk worden voorkomen of verminderd door technische of organisatorische maatregelen, zoals:

- het insluiten of inkapselen van de bewerking/het proces om emissies te voorkomen, bijv. van open reinigingsbaden;
- technische oplossingen die de concentratie in het blootstellingsgebied minimaliseren, bijv. dampelen in plaats van spuiten of een betere ventilatie;
- organisatorische maatregelen zoals het minimaliseren van het aantal blootgestelde werknemers door een betere scheiding van werkplekken, of het minimaliseren van de duur en intensiteit van de blootstelling.

In sommige lidstaten is praktische informatie beschikbaar over geteste technieken voor toezicht op standaardbewerkingen zoals vullen, pompen, boren, malen of lassen („direct advice sheets” of „control guidance sheets”)².

Als deze maatregelen niet toepasbaar zijn, is de laatste optie het gebruik van geschikte persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM). PBM moeten zodanig zijn ontworpen dat ze de werknemers een „optimaal niveau van bescherming” tegen blootstelling bieden. PBM moeten ergonomisch verantwoord zijn en goed worden onderhouden. Er bestaat een specifieke EU-verordening voor PBM (Verordening (EU) 2016/425 van 9 maart 2016 betreffende persoonlijke beschermingsmiddelen en tot intrekking van Richtlijn 89/686/EEG van de Raad).

Lidstaten en nationale wetgeving

Wanneer de EU een richtlijn uitvaardigt, hebben lidstaten het recht om in hun wetgeving aanvullende, gedetailleerdere of strengere bepalingen voor de bescherming van werknemers op te nemen, zoals beperkingen van het gebruik van sommige werkprocessen. In de overeenkomstige Europese richtlijnen zijn vaak slechts minimumeisen of algemene voorschriften vastgelegd.

Veel gedetailleerde bepalingen voor het VGW-beheer van gevaarlijke stoffen zijn daarom vastgelegd in nationale regelgeving. Het dringend advies luidt dan ook: **win informatie in over de eisen van specifieke nationale wetgeving met betrekking tot het gebruik en beheer van gevaarlijke stoffen op de werkplek.**

Het STOP-principe een hiërarchie van preventiemaatregelen:

Meer informatie

Meer informatie over gevaarlijke stoffen is beschikbaar via de website van het Agentschap op: <https://osha.europa.eu/en/themes/dangerous-substances>

¹ <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c94c5caf-fca6-498e-8dff-f75c6e20147f>

² Zie de UK Health and Safety Executive voor direct advice sheets: <http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials>